

महाराष्ट्र खाजगी वन (संपादन) अधिनियम, १९७५
च्या कलम ६ अंतर्गत मुक्त व कलम २२-अ अंतर्गत
पुनःस्थापित जमिनीच्या खरेदी-विक्रीबाबत..

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक :- एस-३०/२००८/प्र.क्र.२८१/भाग-१/फ-३

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
दिनांक : ८ डिसेंबर, २०१७.

वाचा :-

- १) शासनपत्र, महसूल व वन विभाग क्रमांक एस-३०/२००८/प्र.क्र.२००/ल-६, दिनांक २२.२.२००५.
- २) शासन परिपत्रक, महसूल व वन विभाग क्रमांक एस-३०/२००८/प्र.क्र.२००/ल-६, दिनांक १४.७.२००५.
- ३) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांचे पत्र क्रमांक कक्ष-१२/जमीन/३/१११/०६-०७, दिनांक २७.४.२००७.
- ४) केंद्रीय सशक्तता समितीचा (CEC) अहवाल क्र.१-१९/सी.ई.सी./एस.सी./२००८-पी-XXI, दिनांक १३.७.२००९.
- ५) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांचे पत्र क्रमांक कक्ष-१२/जमीन/३/खाजगी वने/मार्गदर्शक/९/१३-१४, दिनांक ६.४.२०१३.
- ६) पर्यावरण, वन आणि जलवायु परिवर्तन मंत्रालय, केंद्र शासन यांचे पत्र क्रमांक ७-९६/२०१६-एफ.सी., दिनांक ३१.७.२०१७.

शासन परिपत्रक :

महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ च्या कलम २२-अ नुसार (१९७८ मधील सुधारणा) एखाद्या मालकाची वन जमीन संपादन केल्यामुळे नियत दिवशी अशा मालकाजवळ असलेली एकूण धारण जमीन १२ हेक्टर पेक्षा कमी झाली आहे किंवा नियत दिवसाच्या निकटपूर्वीच्या दिवशी अशा मालकाजवळ असलेली धारण जमीन १२ हेक्टर पेक्षा कमी होती, याबद्दल खात्री झाली असेल तर जिल्हाधिकाऱ्याने नियत दिवशी अशा मालकाजवळ असलेली एकूण धारण जमीन १२ हेक्टर पेक्षा अधिक होणार नाही, अशा रितीने सदर मालकास १२ हेक्टर पर्यंत जमीन पुनःस्थापित (Restore) करण्याबाबत तरतूद आहे.

महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ कलम २२-अ अंतर्गत दिनांक २५.१०.१९८० पूर्वी पुनःस्थापित झालेले आहेत किंवा दिनांक २५.१०.१९८० नंतर वन (संवर्धन) अधिनियम, १९८० अंतर्गत केंद्र शासनाच्या पूर्व परवानगीने पुनःस्थापित झाले आहे, अशा क्षेत्राच्या पुनःस्थापनेनंतर खरेदी-विक्रीबाबत हरकत घेता येणार नाही असे, प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांनी संदर्भ क्र. ३ च्या पत्रान्वये सर्व संबंधितांना कळविले होते.

तथापि, सी.ई.सी. ने दिनांक १३.०७.२००९ रोजी खाजगी वनाबाबत मा.सर्वोच्च न्यायालयास सादर केलेल्या अहवालातील परिच्छेद ७ तसेच शिफारशीतील परिच्छेद क्र. २१ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे कलम - २२ अंतर्गत पुनःस्थापित जमिनीच्या खरेदी विक्रीसाठी केंद्र शासनाच्या पूर्व मान्यतेची आवश्यकता आहे, असे नमूद केले होते. सी.ई.सी. च्या सदर शिफारशीच्या अनुषंगाने प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांनी

संदर्भ क्र. ५ च्या पत्रान्वये त्यांच्या उपरोक्त दिनांक २७.०४.२००७ रोजीचे पत्र रद्द करुन यापुढे कलम २२-अ खाली पुनःस्थापित जमिनीच्या खरेदी विक्रीसाठी केंद्र शासनाच्या मान्यतेची आवश्यकता राहिल, असे सर्व संबंधितांना कळविले आहे.

दरम्यान मा.सर्वोच्च न्यायालयाने स्पेशल लिव्ह पिटीशन क्र. १०६७७/२००८ व इतर १९ मध्ये दिनांक ३०/०१/२०१४ रोजी खाजगी वनासंदर्भात न्याय निर्णय पारित केला आहे. सदर न्याय निर्णय व त्यानुषंगाने मा.महाधिवक्ता यांनी दिलेले अभिप्राय विचारात घेऊन, राज्यातील खाजगी वनासंदर्भात धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी प्रस्ताव केंद्र शासनाच्या मान्यतेसाठी सादर करण्यात आला होता. त्याबाबत केंद्र शासनाच्या पर्यावरण, वन आणि जलवायु परिवर्तन मंत्रालयात दिनांक २०.०६.२०१७ रोजी झालेल्या बैठकीचे इतिवृत्त संदर्भ क्र. ६ च्या पत्रान्वये शासनास प्राप्त झाले आहे. सदर इतिवृत्तामध्ये महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ च्या कलम ६ अंतर्गत मुक्त व कलम - २२ अंतर्गत पुनःस्थापित जमिनीच्या खरेदी विक्रीबाबत पुढीलप्रमाणे अभिप्राय दिले आहे -

"The FC Act prohibits only the change in land use by the owner (Government or private) having control over the forest land. The FC Act does not prohibit the change in ownership of private forest by way of sale and transfer as per relevant provisions in the state so long there is no change in land use of forest. Any change in land use from forest to non-forest after 25.10.1980 shall be as per the provisions of Forest (Conservation) Act 1980."

उक्त पार्श्वभूमी विचारात घेता, प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांच्या संदर्भ क्र. ५ चे पत्र अधिक्रमीत करुन महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ च्या कलम ६ अंतर्गत मुक्त व कलम - २२ अंतर्गत पुनःस्थापित जमिनीच्या खरेदी विक्रीबाबत खालीलप्रमाणे निर्देश देण्यात येत आहे :-

- १) जे क्षेत्र महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ च्या २२-अ अंतर्गत दिनांक २५.१०.१९८० पूर्वी पुनःस्थापित झालेले आहेत किंवा दिनांक २५.१०.१९८० नंतर वन (संवर्धन) अधिनियम, १९८० अंतर्गत केंद्र शासनाच्या पूर्व परवानगीने पुनःस्थापित झाले आहे, अशा क्षेत्राच्या पुनःस्थापनेनंतर खरेदी-विक्री करण्यास वन विभागातर्फे कोणतेही बंधन राहणार नाही. मात्र सदर जमिनीचा वनेतर वापर करावयाचा झाल्यास त्यासाठी वन (संवर्धन) अधिनियम, १९८० अंतर्गत केंद्र शासनाची पूर्व परवानगी घेणे संबंधितांवर बंधनकारक राहिल.
- २) वरील खरेदी-विक्री बाबतची नोंद महसूली अभिलेखात घेताना, भोगवटदार सदरी जरी मालकाच्या नावात बदल होत असला तरी इतर हक्कात खाजगी वनाबाबतची नोंद कायम राहिल.
- ३) महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ च्या कलम ६ अंतर्गत मुक्त व कलम २२ अंतर्गत पुनःस्थापित क्षेत्राच्या खरेदी-विक्री नंतर त्याबाबतच्या महसूली अभिलेखातील नोंदीनुसार वन विभागाचे अभिलेख तातडीने अद्यावत करण्यात येतील.
- ४) जे क्षेत्र दिनांक २५.१०.१९८० नंतर केंद्र शासनाच्या पूर्व परवानगी शिवाय महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ च्या कलम ६ अंतर्गत मुक्त किंवा २२-अ अंतर्गत पुनःस्थापित झाले असेल, असे आदेश मूळतः नियमबाह्य असल्यामुळे विधीग्राह्य ठरत नाही. अशा क्षेत्राची खरेदी-विक्री करता येणार नाही.

- ५) जे क्षेत्र महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ कलम ६ व कलम २२-अ खाली चौकशीवर प्रलंबित असतील, अशा क्षेत्राचा वैधानिक दर्जा सद्यःस्थितीत **मानीव राखीव वन** असल्यामुळे त्या क्षेत्राची खरेदी-विक्री करता येणार नाही.
- ६) ज्या क्षेत्राची खरेदी - विक्री कलम ६ व कलम २२-अ खालील चौकशी प्रलंबित असताना करण्यात आलेली असेल तर असे व्यवहार नियमबाह्य असल्याने ते विधीग्राह्य ठरत नाही.
- ७) महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, १९७५ च्या २२-अ अंतर्गत पुनःस्थापित झालेल्या जमिनीचा वनेतर वापर करावयाचा असल्यास त्यासाठी वन (संवर्धन) अधिनियम, १९८० अंतर्गत केंद्र शासनाची पूर्व परवानगी घेणे बंधनकारक असल्यामुळे, अशा प्रकरणात संबंधित महसूल प्राधिकाऱ्यांनी अकृषक परवाने / बांधकाम परवाने देऊ नयेत. तसेच वृक्ष अधिकाऱ्यांनी अशा क्षेत्रावरील वृक्षतोडीस परवानगी देऊ नये.
- ८) *The FC Act prohibits only the change in land use by the owner (Government or private) having control over the forest land. The FC Act does not prohibit the change in ownership of private forest by way of sale and transfer as per relevant provisions in the state so long there is no change in land use of forest. Any change in land use from forest to non-forest after 25.10.1980 shall be as per the provisions of Forest (Conservation) Act 1980,*

सदर शासन परिपत्रक हे केंद्र शासनाचे उपरोक्त अभिप्राय विचारात घेऊन तसेच महसूल विभागाने अनौ.संदर्भ क्र.मुद्रांक-२०१७/अनौ.३०/म-१, दिनांक २६.१०.२०१७ अन्वये दिलेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१७१२०८१३५२०५९७१९ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने,

(वीरेन्द्र तिवारी)

मुख्य वनसंरक्षक (मंत्रालय)

प्रत :-

- १) मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- २) मा.मंत्री (वने) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ३) मा.मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ४) मा. राज्यमंत्री (वने) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ५) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ६) प्रधान सचिव (महसूल, मुद्रांक शुल्क व नोंदणी), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ७) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- ८) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (संधारण) महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.

- ९) सर्व विभागीय आयुक्त.
- १०) सर्व संबंधित मुख्य वनसंरक्षक.
- ११) महानगर पालिका आयुक्त (सर्व).
- १२) सर्व जिल्हाधिकारी.
- १३) सर्व संबंधित उप वनसंरक्षक / विभागीय वन अधिकारी.
- १४) सर्व उप जिल्हाधिकारी.
- १५) सर्व उप निबंधक.
- १६) सर्व दुय्यम निबंधक.